

116

Colecția POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE

H. MATEI

PASĂREA DE PIATRĂ

EDITATA
DE REVISTA

ȘTIINȚA
TEHNICĂ

HORIA MATEI

PASĂREA DE PIATRĂ

Colecția „Povestiri științifico-fantastice”

116

Referent științific: conf. univ. N. BOTNARIUC

MANUSCRISELE NEPUBLICATE
NU SE ÎNAPOIAZĂ

MANUSCRISELE NEDACTILOGRAFIATE
NU SE IAU ÎN CONSIDERAȚIE

Coperta-desen: A. BUICULESCU

CAPITOLUL ÎNȚII

unde aflăm ce căuta studentul Mircea Vornicu în Fundătura Geamandurii și facem cunoștință cu timonierul Miron Stoica

Tinărul care în dimineața zilei de 23 mai cobori din acceleratul 801 pe peronul gării Constanța purta un costum cenușiu și un pardesiu de ploaie. Din cînd în cînd își pipăia cravata cu un gest care devenise mașinal. În mînă ținea o valiză mică din piele de porc, cu un cartonaș vîrit în celofanul prins de miner; pe cartonaș, un nume dactilografiat: „Mircea Vornicu“ și ocupația: „student“.

Ceea ce izbea însă la tinărul călător nu era nici îmbrăcămintea, nici mica valiză, nici faptul că obișnuia să-și pipăie des cravata și desigur că nici trăsăturile regulate ale feței, ci ochii mari, inteligenți, deschiși cu nestăpînită curiozitate asupra lumii înconjurătoare și în același timp pătrunzători, îndreptați parcă spre interiorul lucrurilor.

Studentul Mircea Vornicu — îi vom spune de acum așa, căci nu avem nici un motiv să presupunem că numele și profesia înscrise pe cartonașul prins de geamantan nu corespund realității — ieși în micul parc de lingă gară, îl străbătu cu pași mari și se îndreptă spre milițianul care dirija circulația la încrucișarea străzii principale cu strada poștei.

— Fii bun, îi spuse studentul pipăindu-și cravata cu gestul său obișnuit, și spune-mi cum pot să ajung în Fundătura Geamandurii.

Cel întrebat se scărpină după ureche, pe urmă fluieră la niște copii și-i amenință cu degetul că traversau în diagonală strada, apoi se mai scărpină o dată în spatele șepcii:

— Drept să vă spun, trăiesc de douăzeci de ani în oraș, dar n-am auzit de strada asta. S-o căutăm însă în ghid.

Scoase din buzunarul vestonului o cărticică și o răsfoi, urmărind în același timp cu coada ochiului ce se petrecea în sectorul de circulație ce-i fusese dat în grijă.

Cîteva minute mai tîrziu, misterul se lămurii: Fundătura Geamandurii e situată în partea de jos a orașului, nu departe de cartierul cunoscut sub numele de Anadolchioi. Este una dintre micile străzi ce se înfundă pe malul lacului Tăbăcarii, spre șoseaua proaspăt asfaltată pe care circulă troleibusele moderne spre Mamaia.

Mircea Vornicu își mai pipăi o dată cravata, apoi — după ce se interesă de unde trebuie să ia autobusul pentru a ajunge la adresa căutată — mulțumi pentru lămuririle primite și se amestecă printre trecătorii grăbiți ai acelei ore de dimineață.

Un sfert de ceas mai târziu, studentul se convinsese că nu era nimic de mirare în faptul că un cetățean care trăiește de douăzeci de ani la Constanța nu auzise de Fundătura Geamandurii : o stradă cu clădiri nou-nouțe, construite pe un teren ce nu de mult fusese viran. Milițianul nu cunoștea strada, deși locuia de douăzeci de ani în oraș, pentru motivul foarte simplu că acea stradă nu avea decât câteva luni vechime...

Casa de la numărul 3 era proaspăt văruiată și cele câteva ronduri de flori din curte arătau mina pricepută a unui gospodar. La poarta acestei case bătu studentul nostru și fu întâmpinat de un bătrînul schiop, sprijinit într-un baston, care mai întii încercă să potolească lătrăturile furioase ale ciinelui stîrnit de vizita străinului.

— Pe cine căutați ? întrebă apoi căutîndu-se prin buzunare după ochelari. Se vedea, după felul în care privea, că era miop. Părul alb, făiat lung, îi ajungea aproape pînă la umeri ; purta un veston lustruit la coate, de un albastru cam decolorat, și o șapcă veche de ofițer de marină. Sugea tot timpul dintr-o pipă stinsă, o pipă veche, în-negrită.

Tînărul nu răspunse imediat. Se uită o vreme cercetător la fața bătrînului, pe urmă spuse încet :

— Unchiule ! Nu mă recunoști ? Sînt eu, Mircea...

Bătrînul, care între timp găsise ochelarii, și-i potrivi cu un gest rapid și privi peste gardul scund la tînărul său vizitator. Apoi deschise poarta și-l îmbrățișă cu căldură.

Cîteva minute mai târziu stăteau de vorbă pe veranda casei. La picioarele lor, ciinele — care înțelesese că străinul e un prieten — părea să urmărească atent convorbirea.

— Ce vînt te aduce în bătrînul nostru oraș ? De ce nu mi-ai scris că vii ? Aș fi pregătit cîte ceva...

— N-am prea avut vreme în ultimul timp. Tînărul părea cam incurcat. Dar trebuie să recunosc că e și puțină neglijență la mijloc.

— Semeți cu taică-tău. Și el e zgîrcit la scris. Spui că n-ai avut vreme. Oare ce ocupație poate să te absoarbă atît de mult, încît să uiți cu totul pe bătrînul tău unchi ?

— Nu te-am uitat, protestă Mircea cam stingherit. Sînt student, adăugă el. În ultimul an...

— Ce studiezi ?

— Științele naturale.

— Hm !

Bătrînul stătu o clipă și se gîndi, pe urmă dădu din umeri. Apoi își scoase pipa, o aprinse și începu să pușăie. Mircea se foia neliniștit pe scaun. Știa că în concepția bătrînului singurele ocupații serioase — singurele „meserii vrednice de un om în toată firea“, cum obișnuia să spună — sînt cele legate de marină. Bătrînul fusese ani de zile marinar, colindase multe țări. Apoi un accident nenorocit, în care-și pierduse un picior, îl silise să renunțe de a se mai îmbarca pe vreun vas. Obținuse un post de funcționar la căpitania portului Constanța ; își acceptase cu remșnare soarta și era bucuros că poate totuși trăi lingă mare, că poate urmări mișcarea vapoarelor în port, că poate auzi mugetul sirenelor și poate privi forfota neîntreruptă din jurul docurilor și al silozurilor.

— Să știi, unchiule, că meseria pe care am ales-o mă pasionează. E o ocupație foarte interesantă și folositoare, mai ales în zilele noastre.

Celălalt dădu iar din umeri și privirea îi alunecă pe geamul verandei, în depărtare, unde se vedeau pescărușii săgetind aibastrul cerului de primăvară.

Tinărul continua să se agite pe scaunul său, pipăindu-și nervos cravata.

— Am venit, unchiule, zise într-un firziu, să mă ajuți într-o... într-o chestiune de... cum să spun... într-o problemă cam încurcată.

Bătrînul marinar nu spuse nimic. Ridică doar sprincenele și privi spre nepotul său, așteptînd deslușiri.

— Mă interesează, continuă acesta, unde pot să cercetez... să capăt o lămurire... despre un vas care, cu mulți ani în urmă, a fost în portul Constanța și apoi s-a scufundat.

Nici de data aceasta bătrînul nu spuse nimic. Continua să fumeze, umplînd veranda de un fum inecăcios, care însă nu părea cîtuși de puțin să-l stingherească.

— E vorba de cargobotul englez „Northern Star” *. În august 1916, plecînd din Constanța, s-a ciocnit de o mină în largul portului Sfîntu Gheorghe și s-a scufundat. Aș dori să aflu amănunte despre întîmplarea asta. Mă interesează ce încărcătură avea vasul, cui aparținea și — mai ales — dacă avea pasageri pe bord.

Bătrînul mai pufăi o dată din luleaua veche, marinărească, apoi întrebă :

— Și pentru ce, mă rog, te interesează toate acestea ?

Studentul era vădit încurcat :

— Să vezi... e o chestiune... cum să spun... o chestiune legată de profesia mea. Pe vasul acela se afla o... un obiect care interesează foarte mult pe unul dintre profesorii mei.

Unchiul mai așteaptă un timp, pufăind din lulea, dar nepotul se închise într-o mușenie încăpățînată.

— Bine, băiete, zise într-un firziu bătrînul. Dacă nu vrei să spui mai mult, nu spune. De fapt, nu-mi plac oamenii vorbăreți. Cei care sprovăiesc multe au puține în cap.

Își scutură luleaua de tocul pantofului și se ridică :

— Să mergem. Cunosc omul care ne trebuie.

Porniră prin Fundătura Geamandurii, unchiul înainte, șchiopătînd și bocănînd cu bastonul în dalele de piatră ale pavajului, nepotul după el, neîndrăznînd să întrebe unde se duceau. Traversară linia ferată și intrară pe una din străzile care duceau spre fărîm. După cîteva sute de metri, bătrînul marinar se opri în fața unei case, care semăna destul de bine cu cea în care locuia el însuși, și bătu în poartă strigînd :

— Hei ! Deschide, bătrîne pirat !

Înăuntru nu se auzea nici o mișcare.

— Te-ai ferecat în vizuină ! țipă bătrînul bătînd mai tare cu bastonul în poartă. Îți numeri comorile adunate din tilhării. Deschide, banditul !

În sfîrșit, un cap zburliț apărură la fereastră :

— Ce faci atîta gălăgie ? se răstî la unchiul lui Mircea drept bun venit. Nebuniș ca tine ar trebui băgați în cămașă de forță.

Mircea își pipăi cravata și chibzui că e mai bine să nu se amestece în convorbirea celor doi bătrîni, care se tratau reciproc cu atîta amabilitate.

* „Steaua Nordului” (n. r.).

Cîteva clipe mai tîrziu, „bătrînul pirat“ apăru în curte și deschise poarta, mormăind ceva în barbă. Studentul avu prilejul să-l observe îndeaproape. Era mic de statură, dar se cunoștea că în tinerețe fusese foarte puternic. Fața, plină de zbircituri, era tăiată parcă în două de un nas coroiat și ascuțit, pe care se legăna o pereche de ochelari într-un echilibru nestabil. În spatele lentilelor, ochii mici — adumbriți de cele mai stufoase sprincene pe care le văzuse vreodată tinărul — clipeau mereu nervoși.

— Asta-i nepotul meu, îl prezentă bătrînul, nu fără o urmă de mîndrie. E student, adăugă apoi, fără să spună ce facultate urmează. Trecea sub tăcere amănuntul acesta, probabil fiindcă prietenul său împărtășea cam aceleași idei ca și el în materie de marină. Drept mărturie pentru aceasta stătea însuși decorul încăperii în care intrară.

Mircea Vornicu nu se aflase încă niciodată într-o asemenea odaie. Răspîndite pretutindeni — pe măsuțe, pe policioare, pe dulapuri sau atîrnate pur și simplu de perete ca niște tablouri — se aflau modele mici de vase: goelete, fregate și bricuri cu pînze, cargouri și remor-chere, șlepurii și tancuri petroliere de diferite mărimi, barcuzari pentru cabotaj* și pachetoturi transoceanice. Pe o poliță specială se aflau vase militare, de la cele mai mici cum sînt canonierele, vedetele, torpiloarele și distrugătoarele și pînă la marile crucișătoare, cuirasate și vase port-avion; nu lipseau nici modelele unor submarine și ale unor dragoare și purtătoare de mine. În ceea ce privește execuția, modelele erau desăvîrșite; nu lipsea nici o pînză, bărcile de salvare — mai mici decît cojile de nucă — erau atîrnate la locul lor, te așteptai parcă să vezi elicele învîrtindu-se, fumul ieșind pe coșuri, vîntul umflînd pînzele elegantelor goelete și iahturi.

Într-un colț al încăperii se afla un mic atelier cu scule mici, ca acelea de traforaj; pe masă, scheletul unui vas — din care nu se distingeau deocamdată decît etrava** și cartinga*** centrală — arăta că neîntrecuțul meșter al acestor minunate modele era chiar amfitrionul, cel pe care unchiul lui Mircea nu-l scotea din „tilhar“ și „pirat“. Iar alături, într-o vitrină, se aflau cîteva obiecte din care tinărul reuși să identifice un sextant****, un colac vechi de salvare și un brevet de timonier pe numele Miron Stoica. I se păru o clipă că nu se află într-o casă de locuit, ci într-un muzeu naval.

Gazda urmărea cu vădită satisfacție privirea uimită și admirativă a studentului.

— Sextantul acesta, băiete, l-am minuit vreme de treizeci de ani, deși eram doar un biet timonier. Cu sextantul acesta, băiete, l-am prins cu ocaua mică pe un căpitan de cursă lungă: băuse cam mult rom și calculase greșit coordonatele, iar colacul ăsta mi-a salvat viața, în 1923. Eram timonier pe „Arriba Bolivar“, o șandrama veche sub pavilion panamez. Trecusem de Canare cînd ne-a prins furtuna...

— Lasă sporovăiala, babă guralivă, se zborși unchiul. Pe băiat îl interesează altceva. N-am venit aici să ascultăm balivernele tale pe care le-am auzit de zeci de ori.

Mircea își pipăi cravata. El nu-l auzise încă pe timonierul Miron Stoica povestind. Dacă aceste povestiri ale sale erau la înălțimea

* Navigație de-a lungul coastei, pe distanțe mici (n. r.).

** Stinghiile de rezistență ale scheletului navei (n. r.).

*** Cabină pe punte unde se află comenzile navei (n. r.).

**** Instrument pentru măsurarea distanței unghulare. În navigație se folosește pentru determinarea poziției unui vas (n. r.).

decorului din încăperea în care se aflau, atunci promiteau să fie cit se poate de interesante. Totuși, unchiul său avea dreptate, Venise pentru altceva.

— Te-am adus aici, i se adresează unchiul, fiindcă epava asta bătrână, care a fost odată timonier, e cel mai în măsură să te lămurească asupra vasului pe care-l cauți. Și acum, spune-i despre ce e vorba.

CAPITOLUL AL DOILEA

unde se vorbește din nou despre cargobotul „Northern Star” și aflăm împrejurările tragice în care a murit naturalistul Șerban Darvari

Mircea se simțea intimidat. Timonierul se uita la el pe deasupra ochelarilor și nasul său ascuțit semăna cu ciocul unei păsări de pradă. Totuși, privirea era binevoitoare, exprimând oarecare curiozitate amestecată însă și cu o urmă de ironie.

Tinărul își pipăi cravata, apoi își dresă glasul și din nou își pipăi cravata.

— Vasul, zise în cele din urmă, se chema „Northern Star”. Era un cargobot sub pavilion britanic. S-a scufundat în august 1916, în timpul războiului; se pare că s-a ciocnit de o mină, în largul portului Sfintu Gheorghe.

Se opri șovăind și duse mina la cravată:

— Mai mult nu știu, adăugă încet.

Miron Stoica își frecă miinile, și ochii îi străluciră deasupra nasului coroiat.

— „Northern Star” zici că se chema vasul? „Northern Star”? He, he, băiete, chicotii el. Dacă nici bătrînul Stoica nu ți-o spune ce vrei să știi, apoi să știi că nimeni de pe lumea asta n-o poate face.

Dintr-un dulăpior scoase o sticlă de rachiu și trei păhărele pe care le umplu. Tinărul încercă să bea cu cei doi marinari, dar rachiul tare îi arse gîtul și-l făcu să tușească. Bătrînii îl băură însă de parcă ar fi fost apă. Și fiindcă arsura rachiului nu li se păru destul de tare, își umplură lulelele cu tutunul lor iute și înecăcios, învăluindu-se în fum.

— Îmi amintesc de „Northern Star”, zise bătrînul timonier după ce fumă o vreme în tăcere. Mă întorsesem de pahar în țară și lucrăm ca pilot în portul Constanța. Era război, și treburile nu prea mergeau cum trebuie în marina comercială.

Mai turnă rachiu în pahare, ciocni cu unchiul și se strimbă cînd văzu că nepotul aproape că nu se atinsese de pahar; apoi continuă:

— Chiar eu am pilotat pe „Northern Star” la ieșirea din port. Îmi aduc aminte fiindcă mai tîrziu am fost printre cei anchețați cu prilejul cercetărilor ce s-au făcut pentru a se stabili cauzele scufundării vasului. He-he! Sint mai mult de patruzeci de ani de atunci, dar bătrînul timonier are memorie bună...

Se opri și se uită semnificativ la prietenul său:

— Nu ca alții, adăugă apoi, ca alții care s-au ramolit repede și uită de la mină pînă la gură.

Unchiul se infurie și începu să mormăie în barbă, apoi atrase atenția nepotului său că nu trebuie să pînă prea mult temei pe sporovăiala unei bătrîne epave.

— Vasul, urmă *timonierul neluînd în seamă întreruperea*, era un cargo de tonaj mijlociu, cam între zece și douăsprezece mij de tone. Construcție solidă, nu prea veche, aparținînd unei mari companii englezești. Dardanelele fuseseră închise de turci, ca urmare a războiului, pe cînd cargoul era la Odesa, așa că făcea cabotaj numai în sectorul nord-vestic al Mării Negre, cu încărcături mici, de ocazie, așteptînd sfîrșitul războiului ca să-și poată lua vînt spre mări mai largi. N-a mai apucat însă să iasă. S-a ciocnit de o mină și acum zace pe fundul mării, pentru vecie. La ieșirea din port, eu l-am pilotat. Nu știam că va fi ultimul său drum. Cu *timonierul și cu șeful echipajului* mă împrietenisem cît timp au stat ancoraji la Constanța. *Beam uneori cîte un păhărel și ne aminteam de porturile pe care le colindasem.* Erău marinari încercați, spălați în toate apele. *Timonierul* — îl țin minte ca azi: era un vlăjgan voinic, un irlandez cu părul roșu și cam peltic — lucrase o vreme pe o balenieră în Marea Groenlandei...

— Lasă sporovăiala! mirii bătrînul. Pe băiat îl interesează vasul. Celălalt dădu din umeri. Mircea își pipăi cravata și întrebă:

— A scăpat cineva de pe vas?

— Nici unul. Explozia a fost probabil foarte puternică și marea era furtunoasă în ziua aceea. Au murit cu toții. De aceea, cauzele nenorocirii au rămas o vreme nelămurite. Apoi a urmat o anchetă, care a stabilit că vasul s-a ciocnit de o mină. Ziarele vremii au făcut mare caz. România era încă neutră, și politicienii care doreau intrarea în război de partea aliaților acuzau pe turci că au minat apele teritoriale românești. Scufundarea lui „Northern Star“ era socotită ca o provocare a puterilor centrale și a aliaților lor turci. Comisia guvernamentală care s-a instituit atunci m-a anchetat și pe mine. De aceea țin așa de bine minte unele amănunte cu privire la acel cargo englezesc.

— Pasageri avea pe bord?

Timonierul se gîndi o vreme.

— Nu-mi amintesc, spuse apoi. Sint mai mult de patruzeci de ani de atunci. Dar cred că ai putea găsi o listă a pasagerilor, în cazul că au existat pasageri, în ziarele vremii. Asta, bineînțeles, dacă ai de unde să faci rost de aceste ziare.

Spunînd aceasta se uita pe sub sprîncene la tinăr zîmbînd.

— N-o să fie ușor, adăugă, să găsești ziare atît de vechi.

— Nu mai chinuj băiatul, mirii unchiul. Scoate hîrtoagele și spune-i ce vrea să știe.

Timonierul se infurie:

— O să scot materialul cînd vreau eu, țipă, nu cînd îmi comandă un ageamiu ca tine.

Apoi continuă, întorcîndu-se din nou spre tinăr:

— He! He! Băiete, ce găsești la bătrînul Stoica poți să cauți mult și bine în altă parte.

Începu să cotrobăiască prin sertare, vorbind neîncetat:

— Ești simpatic, nu ca ramolitul tău de unchi. De aceea vreau să te ajut. Unchiul tău nu știe nimic, e un marinar de apă dulce.

— Ajunge! țipă bătrînul trîntind cu pumnul în masă și făcînd să zornăie paharele și sticla de rachiu. *Timonierul făcea aluzie la*

faptul că bătrînul servise cîteva luni pe un remorcher, între Brăila și Sulina. Or, se știe că pentru un marinar de cursă lungă a fi numit „de apă dulce” e o insultă gravă.

În sfîrșit, Miron Stoica găsi ce căuta : un registru mare, cu coperte verzi. Îl aduse pe masă și, cînd îl deschise, Mircea văzu că pe fiecare filă erau lipite tăieturi din ziare. În timp ce bătrînul răsfoi registrul, reuși să prindă în fugă cîteva titluri „O balenieră norvegiană se ciocnește de un aisberg”, „Un nou transatlantic lansat pe șantierul de la Livorno”, „Tonajul flotei japoneze de pescuit”...

— În ce lună spuneai că s-a întîmplat ciocnirea ? îl întrebă tîm-nierul.

— În august, dacă nu mă înșel.

Miron Stoica mai întoarse cîteva foi, apoi se opri și bătu trium-fător cu latul palmei pe registru :

— Am găsit !

Studentul luă registrul și citi următoarea informație, tăiată din ziarul „Curierul Dobrogei”, cu data de 13 august, deci 27 august 1916 după stilul nou, și purtînd titlul „Misterul scufundării lui «Northern Star» continuă să dăinuiască” :

„După cum am anunțat în numărul nostru de ieri, se crede că vasul englezesc «Northern Star», care a părăsit în urmă cu cîteva zile portul Constanța cu destinația Odesa, a pierit. Într-adevăr, vasul, care trebuia să sosească a doua zi dimi-neaptea la destinație, n-a sosit încă și nici n-a fost semnalat în altă parte.

În afară de aceasta, în noaptea de 24 spre 25 august, în timpul furtunii care a bîntuit sectorul apusean al Mării Negre, valurile au adus la țarm sfîrșimăturile unei nave, între care scindurile unei lăzi purtînd inscripția : Liverpool.

Sînt bănuieii că «Northern Star» ar fi fost atacat și scu-fundat de vase turcești de război sau că s-ar fi ciocnit de o mină plutitoare. A doua ipoteză pare mai probabilă, deoarece în comunicatele de război turcești din ultimele zile nu se men-ționează operații în acest sector al Mării Negre.”

Mircea întoarse pagina și dădu peste o altă tăietură de ziar, tot din „Curierul Dobrogei”, cu data de 28 august 1916. De data aceasta era o informație scurtă cu titlul : „Cercetări în chestiunea scufundării lui «Northern Star». Informația era astfel redactată :

„Răspunzînd unei note primite din partea amiralității bri-tanice, autoritățile militare navale din portul Odesa au trimis o escadră formată din vedete rapide și dragoare de mine, sub protecția crucișătorului «Taiga», care au efectuat cercetări în sectorul unde se bănuiește că, în noaptea de 24 spre 25 august a.c., s-ar fi scufundat cargobotul englezesc «Northern Star». Cercetările au rămas fără rezultat.

Se poate spune acum, cu oarecare siguranță, că pieirea vasului englezesc se datorează ciocnirii de o mină ; în apropierea locului unde se crede că s-ar fi scufundat «Northern Star» s-au depistat mai multe mine plutitoare.”

Mai departe, în același ziar și cu aceeași dată, tîm_nierul găsi un comentariu amplu, din care își extrase următoarele rînduri pe care le notă într-un carnet :

„...Opinia publică românească este indignată de faptul că o «putere necunoscută» a minat apele maritime în fața litoralului românesc“...

„...Trebuie să se cerceteze în amănunțime spre a se stabili dacă nu cumva unele dintre minele plutitoare se află în apele teritoriale românești. Faptul că sfărâmurile vasului «Northern Star», scufundat în noaptea de 24 spre 25 august, au ajuns într-un timp relativ scurt la mal, face să se nască presupunerea că explozia s-a produs la mai puțin de trei mile marine de țarm (aproximativ 5,5 kilometri), deci în sectorul care — conform convențiilor internaționale — constituie teritoriul românesc. Aceasta ar însemna o gravă violare a drepturilor noastre de națiune suverană“...

„...România a păstrat pînă acum o strictă neutralitate în marele conflict mondial dintre puterile centrale și aliați. Minarea apelor sale teritoriale constituie o grosolană încălcare a neutralității, ce poate avea consecințe grave“...

Nerăbdător, tinărul răsfoi mai departe filele registrului verde. Următoarele aveau lipite numai tăieturi de ziar privind luptele navale ce se desfășurau în acele zile singeroase pe aproape toate mările și oceanele globului. Față de acestea, scufundarea lui „Northern Star“ părea un eveniment mărunț, cu totul lipsit de însemnătate. Deodată ochii îi căzură asupra unei știri care-l făcu să tresară puternic. Cu inima bătînd, citi :

„Sîntem în măsură să informăm pe cititorii noștri că pe vasul «Northern Star», despre scufundarea căruia am relatat în numerele noastre precedente, se afla un pasager român, care a pierit astfel în condiții tragice, împreună cu întregul echipaj al vasului, în noaptea de 24 spre 25 august 1916.

E vorba de naturalistul român Șerban Darvari, care s-a distins în ultimii ani prin cercetările ce le-a întreprins cu privire la flora și fauna Deltei.

Naturalistul român Șerban Darvari era în drum spre Londra, ca invitat al consiliului de conducere al lui «British Museum». Deoarece drumurile europene au devenit foarte dificile — datorită operațiilor de război din vest și din Balcani —, regretatul naturalist urma să călătorească via Odesa-Petrograd, apoi prin Scandinavia, unde trebuia să se imbarce pe un vas englezesc pentru Southampton.

Călătoria naturalistului român, singurul pasager pe bordul vasului «Northern Star», avea, se pare, un caracter confidențial. Din această cauză, vestea decesului său, în împrejurările tragice cunoscute, a fost aflată cu întârziere. Cercurile științifice prețind a ști că Șerban Darvari ducea cu el unele materiale prețioase, al căror transport forma în bună parte scopul călătoriei sale.

Moartea naturalistului Darvari lasă un gol în...“

Tinărul student ridică ochii de pe registru și se gîndi o vreme, cu ochii pierduți în depărtare. Părea că uitase cu totul unde se află și de prezența celor doi bătrîni marinari, care goleau ultimele picături de rachiu, amintindu-și de chiparoșii din Beirut și de circiumile Marsiliei — și tratîndu-se cu obișnuitele „amabilități“.

După o vreme, Mircea scoase din nou creionul și începu să copieze cu febrilitate articolul în care se vorbea de moartea naturalistului Șerban Darvari. Era atît de prins de această indeletnicire, încît în tot timpul cit a durat nu și pipăi măcar o singură dată cravata.

CAPITOLUL AL TREILEA

unde studentul Radu Balaban bea lapte de capră și aflăm povestea haiducului Deli Osman

Cam în aceeași vreme cînd scena aceasta se desfășura la Constanța, o altă, oarecum asemănătoare, se petrecea cu aproximativ o sută de kilometri mai la nord, în satul de pescari Carachioi; satul e una dintre micile așezări pescărești situate între lacul Razelm și canalul Sfîntu Gheorghe, în marginea ostrovului Dranov.

Drumurile care duc la Carachioi sînt destul de dificile. De aceea satul e rareori vizitat de oameni străini de partea locului. Numai cînd și cînd, cite un vînător pasionat se încumetă să străbată terenurile mlăștinoase și canalele întortocheate, mărginite de stufăriș și plaur*, ca să găsească vinatul rar ce se aciuiază aci în lunile fierbinți de vară, dar mai ales în perioadele de pasaj din primăvară și toamnă.

Casa bătrînului pescar Artimon Martiniuc, unde se petrece scena de care vorbeam mai sus, e situată în marginea satului, la liziera de sălcii ce înconjoară grîndul** cultivat pe alocuri cu pepeni verzi și castraveți.

Artimon Martiniuc e foarte bătrîn, dar pieptul lat și brațele vinjoase, obișnuite să minuiască talianele*** și carmacele**** par să dezmință faptul că de la nașterea lui s-au scurs aproape șaptezeci de ani. Era, pe vremuri, cel mai priceput și mai îndrăzneț dintre pescarii din Carachioi, care-l aleseseră ataman*****. Cei patru fii ai săi — dintre care cel mai vîrstnic se apropia de cincizeci de ani — au fost printre cei care au înființat cooperativa de pescuit din Carachioi.

Scena ce se desfășura în casa lui Artimon Martiniuc se aseamăna cu cea de la Constanța, din „muzeul” fostului timonier Miron Stoica, pentru mai multe cauze. Mai întii, fiindcă tînărul care ședea în fața bătrînului pescar era tot student la științe naturale, ba chiar coleg cu Mircea Vornicu, cel care își tot pipăia cravata și se interesa de vasul „Northern Star”. În al doilea rînd, fiindcă Radu Balaban — așa îl chema pe colegul lui Mircea și vizitatorul bătrînului Artimon — adusese vorba tot despre unele întîmplări ce se petrecuseră cu peste patruzeci de ani în urmă, în vara anului 1915. Mai mult decît

* Strat vegetal plutitor, gros de 1—1,5 m, format îndeosebi dintr-o țesătură de rizomi de stuf (n. r.).

** Teren mai ridicat de-a lungul malului, format din aluviuni aduse de fluviu (n. r.).

*** Unealtă de pescuit, înfundată în apă cu ajutorul unor pari; folosește mai ales la prinderea scrumbilor (n. r.).

**** Cîrlige pentru prins pești mari, îndeosebi moruni și nisetri (n. r.).

***** Șeful unei echipe de pescari (n. r.).

asta, studentul Radu Balaban se interesa, ca și colegul său aflător la Constanța, de naturalistul Șerban Darvari, cel care pierise la scufundarea lui „Northern Star”.

— Imi amintesc, spunea Artimon Martiniuc răspunzând unei întrebări puse de musafirul său, de vara lui 1915. Atunci s-a născut Filip, al doilea din fiii mei.

Ținărul făcu un gest de nerăbdare, dar apoi se stăpîni și întrebă iar :

— Șerban Darvari, naturalistul care umbla după păsări ca să le împăieze, locuia la dumneata, nu ?

Bătrînul dădu din cap în semn de aprobare :

— Totdeauna locuia la mine. A fost de cîteva ori la noi, la Carachioidi. În vara aceea a venit pentru ultima oară. De atunci nu l-am mai văzut. Am primit însă...

Radu Balaban era mult mai puțin calm decît colegul său Mircea Vornicu, care dovedise atît de multă răbdare și înțelepciune în discuția cu cei doi bătrîni marinari. De aceea îl întrerupse pe Artimon Martiniuc cu același gest de nerăbdare :

— Mă interesează cît a stat aici, în regiune, în vara anului 1915. Cu ce se îndeletnicea ? Il însoțea cineva în expedițiile lui ?

Bătrînul pescar se gîndi îndelung, punînd la grea încercare nervii tinărului student, care nici așa nu prea se dovedise a fi înzestrat cu acea însușire — după unii foarte prețioasă — care se cheamă răbdare..

— Nu pot spune chiar exact, făcu el într-un tîrziu, dar cred că în vara aceea a stat mai mult ca de obicei. Cît, n-aș putea să spun, dar cred că vreo patru sau cinci săptămîni. Băiatul meu s-a născut în ziua de 3 septembrie și...

— Cam ce făcea Darvari aici ? Vreau să zic, care era programul său de lucru într-o zi obișnuită ?

Bătrînul pescar era cam stingherit de faptul că studentul îl întreprușea mereu. Nașterea celui de-al doilea fiu era, desigur, un eveniment mai însemnat în viața sa decît treburile cu care se îndeletnicea naturalistul Darvari. Totuși, răspunse cu multă răbdare și nu fără să se fi gîndit mai întîi :

— De obicei, pleca în zorii zilei cu barca, pe sahare* și prin lacuri, în căutare de păsări și de tot felul de animale. Avea și pușcă, dar o folosea foarte rar. De multe ori pornea pe vreo jașă**, care răspundea spre ghiolul Deli Osman, unde stătea pînă după masă, cînd se întorcea. Seara, împăia vreo pasăre prinsă în cursul zilei sau se așeza la masă și scria cîteva ceasuri.

— Cine-l însoțea în expedițiile lui ?

— Aproape totdeauna fiul meu mai mare, pe care-l cheamă tot Artimon, ca și pe mine. Știți, la noi este datina ca primul născut...

— Știu, îl întrerupse din nou celălalt.

Privirea blîndă a bătrînului se întristă parcă. Se gîndi o vreme, apoi strigă către usă :

— Marusia ! Marusia !

O fată blondă, cu coade și ochi de peruzele, se ivi cu o cană în care era lapte și cu o farfurie pe care se lăfăiau cîteva felii de cozonac auriu.

* Braț al Dunării împotmolit la cele două capete (n. r.).

** Baltă formată prin revărsarea apelor (n. r.).

— Lapte de capră, făcu bătrînul către student, și cozonac din ouă de lișiță. Sînt gustările care se dau la oaspeți...

Radu Balaban părea că nu mai are ochi decît pentru fată, care, după ce depuse cana și furluria pe masă, ieși repede din odaie.

— Nepoata dumitale? întrebă tînărul.

— Da. E fata lui Artimon, fiul meu cel mare. Artimon îl însoțea pe naturalistul de la București cînd pleca în ostrov. Artimon n-avea pe atunci nici zece ani, dar știa să vislească și să împingă cu ghiondelul* barca și era mare mester la pus lațuri pentru prinderea păsărilor.

Studentul bău o înghițitură de lapte acrișor, apoi se sculă și începu să se plimbe cu mîinile în buzunare prin cameră.

— Cu fiul dumitale Artimon pot să vorbesc? întrebă.

— Numai seara. Acum e plecat la lucru. E pescar foarte priceput fiul meu, Artimon, adăugă bătrînul cu mîndrie. L-am învățat unde sînt harmanele** cele mai bune din ostrov și acum e fruntaș în cooperativa noastră.

Tînărul se mai plimbă o vreme prin odaie, urmărit de privirea liniștită a bătrînului. Apoi bău o înghițitură de lapte și se opri în fața lui Artimon Martiniuc, punîndu-i o mîină pe umăr:

— Să mă ierți, moș Martiniuc, dacă te-am întrerupt de cîteva ori. Am mers toată noaptea cu trenul și sînt obosit. Și acum, dimineața, drumul prin stuțariș m-a istovit. Chestiunea aceasta cu naturalistul Șerban Darvari e foarte importantă pentru noi. Foarte importantă, înțelegi? Trebuie să ne ajuți.

Bătrînul se miră că studentul vorbește la plural, că spune „să ne ajuți“ în loc de „să mă ajuți“, dar nu puse nici o întrebare și nu lăsă cu nimic să se vadă mirarea lui. Dădu numai din cap în semn de aprobare:

— Dumneata ai venit cu o scrisoare de la tovarășul profesor Murgu. E un vechi prieten de-al nostru, un prieten drag... Din păcate, de la o vreme vine rar.

Tînărul își reluă plimbarea prin cameră, agitat.

— Tovarășul profesor Murgu, zise, ține foarte mult ca cercetările mele de aici, de la Carachioi, să fie încununate de succes. Or, aceasta depinde în mare măsură de dumneata și de fiul dumitale Artimon.

Pescarul nu răspunse. Urmărea, gînditor, plimbarea tînărului prin odaie. Acesta din urmă se opri din nou în fața mesei, mai bău o înghițitură de lapte, apoi se așeză:

— Ce obiecte, întrebă, aducea Șerban Darvari din expedițiile lui?

Bătrînul începu să enumere pe degetele mîinii:

— Tot felul de păsări. Pe unele le împăia și le împacheta într-un cufăr mare. Apoi aducea burulenii pe care le usca și le lipsea într-un registru cu coperțile groase. Pe urmă aducea cochilii de melc și de scoică. Odată a venit și cu un borcan plin de apă, în care înotau niște gîngăni. Unii oameni din sat îl socoteau cam țicnit. Citeodată și mie îmi venea să cred că nu e întreg la mîinte. Pe vremea aceea noi nu învățasem încă să citim și să scriem. Nu știam că oamenii cu multă știință de carte se ocupă de viața păsărilor și a gîngăniilor...

* Prăjină cu care se împinge barca (n. r.).

** Loc cu mulți pești (n. r.).

— Și altceva? Ce mai aducea cu el? Gîndește-te bine, moș Martiniuc, poate îți amintești.

Din nou, bătrînul păstră o vreme tăcere. Nerăbdător, studentul mai sorbi o înghițitură de lapte, apoi întrebă:

— L-ai văzut vreodată aducînd ouă? De exemplu, vreun ou mai mare? Al unei păsări pe care dumneata, care te-ai născut și locuiești aici, n-o cunoști? O pasăre care, după dimensiunile oului, trebuie să fie uriașă? Gîndește-te bine, moș Martiniuc.

— Sînt mai mult de patruzeci de ani de atunci, murmură bătrînul. Cu toate astea, mi-aduc aminte că aducea și ouă. Mă punea să-i spun de la ce fel de păsări sînt ouăle, și pe cele pe care le cunoșteam i le arătam. Cîteodată punea și pe copiii din sat să-i aducă pene de păsări sau ouă. Strînsese în lada lui pene de cormorani și cațe, de egrete, stîrci și țigănuși, de lebede, lopătari, prigorii, rațe și tot felul de păsări. Cu ouăle făcea la fel...

— Dar un ou mare, pietrificat, nu găsise? Un ou al unei păsări imense, pe care n-o cunoaște nici unul dintre pescarii din Carachioi?

Bătrînul dădu din umeri:

— Nu-mi aduc aminte. Poate Artimon, fiul meu cel mare, să vă poată lămuri. El îl însoțea pe învățatul Darvari în drumurile ce le făcea prin păpurișuri și spre ghiolul Deli Osman.

— În care parte se ducea mai des? Ultima dată cînd a fost aici unde a zăbovit mai mult?

— La ghiolul Deli Osman. Vreo două sau trei săptămîni a stat acolo. Ba, într-o vreme, nici nu mai venea seara în sat. Își dusesese niște pături în vizuina de pe insulă și înnoșta acolo. Fiul meu Artimon îi ducea mîncare.

— Vizuina de pe insulă? Ce fel de vizuină? care insulă?

Studentul păru deodată deosebit de interesat de cele ce-i povestea bătrînul pescar.

— Vizuina lui Deli Osman. Acest Osman a fost un haiduc care a sălășluit mulți ani prin aceste părți. Își avea vizuina pe insula ghiolului. Acolo se ascundea și-și turna gloanțe pentru flintă. De la el își trage numele ghiolul.

Radu Balaban privi o vreme pe fereastră, în amiaza senină și liniștită. Departe, pe malul bălții de la marginea satului, citeva plase de pescuit erau întinse între pari și niște femei dregeau cu sfoară ochiurile rupte. O barză plutea pe seninul albastru și, după citeva ocoluri, se așeză pe hornul școlii, unde rămase nemișcată.

Moș Martiniuc se foia neliniștit pe scaun.

— Spune-mi povestea lui Osman, îl rugă studentul, care-și făcu socoteala că pînă la întoarcerea lui Artimon-fiul n-avea, oricum, ceva mai bun de făcut.

— S-ar putea, adăugă el gînditor, ca ascunzătoarea lui Osman, pe care o folosea și naturalistul Șerban Darvari, să ne aducă unele lămuriri.

Bătrînul nu se lăsă mult rugat. Ii spuse povestea, așa cum o știa el de la bunicul său. Și, în timp ce povestea, avea sentimentul de ușurare că în felul acesta se achită, măcar în parte, de datoria contractată prin faptul că nu-i putuse spune prea multe despre cercetările naturalistului Darvari în împrejurimile Carachioiului.

— Toate acestea s-au petrecut, incepu bătrînul, cu mulți ani în urmă. Părțile acestea erau încă sub ocupația turcului și sultanul își trimitea slujitorii să aducă birurile, care se făceau tot mai mari.

Pe atunci trăia la Babadag un negustor pe nume Mehmet. Pe cît era de bogat pe atît era de hrăpăreț Mehmet. Negustoria mergea bine, și de două ori pe an ciobanul Osman pornea cu cîteva slugi să ducă turmele de oi ale negustorului la Stambul. Erau oi cîvirgic, oi de Dobrogea, cu carne gustoasă, vestite în toată împărăția turcească. La Stambul, Mehmet obținea preț bun pe ele și Osman, slugă credincioasă, se întorcea la Babadag cu pungile pline de mahmudele * și icosari ** galbeni. Atunci negustorul îi dădea cîțiva bani de aramă, iar Osman, în semn de mulțumire, îi săruta papucii.

O singură dată Mehmet s-a învrednicit să-i dea slugii sale Osman un ban de aur: într-o vară cînd, întorcîndu-se de la Stambul cu chimirul plin de aurul obținut din vînzarea oilor, pe Osman l-au atacat țilharii. Ca un leu s-a luptat Osman pentru banii stăpînului și i-a răzbit pe țilhari. L-au adus ceilalți slujitori, cu rănile sînge-rînde, dar cu chimirul neatîns.

Aișa, fata negustorului, i-a oblojit rănile, iar Osman, cu banul de aur obținut ca preț al vitejiei și credinței sale, i-a cumpărat o broboadă și dresuri femeiești.

Negustorul Mehmet s-a supărat de una ca asta și a pus slujitorii să-l bată pe Osman cu vergile, la scară. În aceeași noapte, Osman a fugit de la stăpîn și a luat-o și pe Aișa cu el. Negustorul s-a plîns cadîului *** din Babadag că Osman i-a furat bogățiile și fata. Nimeni n-a crezut că Osman, cel care a apărut cu atîta înverșunare avuțul stăpînului, e hoț. Dar negustorul Mehmet avea trecere, și cadîul a trimis pe aga **** din Babadag cu o poteră să-i prindă pe fugari.

I-au ajuns între Hamangia și Tariverde, pe cai iuți și odihniți, cu care calul oboșit al lui Osman nu se putea întrece. Osman s-a apărut vitejește, dar poterașii erau mulți și aveau arme bune. Cînd unul dintre ei a vrut să-l omoare pe Osman, Aișa a sărit în fața iubitului ei și hangerul a străpuns-o drept în inimă.

Văzîndu-și iubita înjunghiată, Osman a înnebunit. A răcnit ca o fiară turbată, apoi a smuls iataganul din mina unui poteraș și a început să taie în stînga și în dreapta. Avea ochii roșii ca de sînge și spume la gură. I-a ucis pe toți oamenii agiei, pe urmă a închis ochii Aisei și a îngropat-o după datina turcească. Cîțiva ani după această întîmplare, în vîlceaua din apropiere a țîșnit un izvor, cu apă limpede, de unde beau drumeții însetați. Oamenii din partea locului îl numesc și astăzi: izvorul Aisei.

În noaptea următoare, Osman a năvălit în casa lui Mehmet din Babadag și l-a omorît. Apoi a luat banii negustorului și i-a împărțit la slugi. Cînd au sosit oamenii agiei, Osman era departe, prin cotloanele cele mai ascunse ale stușăriilor.

Trei zile mai tîrziu a tăiat niște negustori de la Mahmudia care mergeau cu marfă spre Tulcea.

Drumurile deveniseră nesigure, Osman devenise spaima bogătașilor. Nu s-a dat în lături să atace pe înșiși trimișii sultanului,

* Monedă turcească de aur (n. r.).

** Monedă turcească de argint sau de aur. Icosarii ca și mahmudelele, au circulat și în Țările Romînești (n. r.).

*** Judecător la turci (n. r.).

**** Șef al agiei, cu atribuțiile prefectului de poliție de mai tîrziu (n. r.).

pe saiggiu*, care se întorceau la Stambul să aducă birurile. Toate puterile trimise după el se întorceau așa cum plecaseră. Cunoștea păpurișul și stufăriile ca nimeni altul, avea ascunzători în saharele întortocheate ale Dranovului, Gorgovei, Obretinului și prin lacurile de lângă Caraorman.

Haiducul lovea fără milă, era mereu încruntat și în ochi avea sclipirea aceea de ură împotriva asupritorilor. Bogătanii l-au poreclit Deli Osman, adică Osman Nebunul, și așa i-a rămas numele.

Mulți bătrâni povesteau că Osman împărțea banii adunați din jafuri asupra negustorilor și slujbașilor Porții, nu-i ținea pentru el. Oamenilor săraci îi împărțea. Când s-a înecat, în timpul unei furtuni, un pescar bătrîn din Sarinasu, un călăreț s-a oprit, noaptea, în fața casei pescarului și i-a aruncat văduvei o pungă cu galbeni. Un vecin, care ieșise în uliță, povestea că l-a recunoscut pe Osman în noaptea aceea cu lună plină. Și se mai povestea că tot Osman i-ar fi dat unui cioban tinăr din Zebil bani, să-și cumpere oi, ca să se poată însura cu fata pe care o iubea.

Și multe alte întâmplări din acestea se povesteau despre Deli Osman, haiducul crunt și hain cu negustorii bogăți și care ajuta pe oamenii sărmani.

Cum a murit, nu știe nimeni. Dar mulți ani după ce nu s-a mai auzit nimic despre el, niște pescari, de la noi, din Carachioi, au descoperit o vizuină de-a lui, un fel de groapă săpată sub un deal și captușită cu birne și piatră. Au găsit acolo o flintă ruginită și o ștanță în care haiducul își turna plumbul pentru gloanțe. De atunci, noi îi zicem ghiolul lui Deli Osman.

Bătrînul tăcu o vreme, apoi adăugă :

— Naturalistul Darvari innopta câteodată în vizuina lui Deli Osman. Își adusese pături acolo și o lampă cu gaz. Dimineața venea fiul meu cel mare, Artimon, și-i aducea de mâncare...

Pescarul se uită pe sub sprîncene la student, de parcă ar fi vrut să-i citească pe față dacă găsea interesantă povestea haiducului Deli Osman. Radu Balaban își goli paharul cu lapte, apoi rămase gînditor.

Într-un tîrziu ridică privirea spre Artimon Martiniuc și zise zîmbind :

— E foarte gustos laptele de capră.

CAPITOLUL AL PATRULEA

unde se vorbește, pentru prima oară, de „pasărea de piatră”, iar studentul Radu Balaban crede că a făcut o descoperire extraordinară

Pînă după-amiază, cînd urma să sosească Artimon-fiul, Radu Balaban se plimbă prin împrejurimile satului, stînd de vorbă cu oamenii pe care-i întilnea. Mai multă vreme a vorbit cu Marusia, căreia îi cerea tot felul de lămuriri despre canalele care duceau spre

* Slujbași ai Porții care strîngeau în Țările Romînești contribuția obligatorie în oi (n. r.).

ghiol și despre cultivarea grindurilor, despre laptele de capră, despre vizuina lui Osman Nebunul și despre multe altele. La un moment dat își dădu seama că-i pune de cite două ori aceeași întrebare și se surprinse că-i făcea plăcere să stea de vorbă cu fata. Aceasta trebăluia prin curtea casei și din cînd în cînd își ridica ochii de peruzele spre student, răspunzîndu-i scurt și politicos.

Artimon-fiul veni spre seară și lui Radu Balaban îi plăcu imediat firea deschisă și prietenoasă a pescarului. În citeva cuvinte, studentul îl puse la curent cu scopul vizitei sale.

— Imi amintesc de naturalistul Darvari, spuse imediat pescarul. Și asta din două pricini: mai întii fiindcă la noi vin foarte rar oaspeți. Și, apoi, eram atunci la vîrsta cînd unele întîmplări, chiar mărunte, se întipăresc adînc în minte.

— Foarte bine, se bucură studentul. Tatăl dumitale mi-a spus că-l însoțeai, de obicei, pe Șerban Darvari în expedițiile sale.

— Da, așa este. Cunoșteam de mic copil toate lacurile și canalele, mă descurcam binișor și prin stuăriile din jurul ghiolului. Mai ales acolo îi plăcea naturalistului să-și caute păsările.

— Știu toate acestea de la tatăl dumitale. Aș vrea să-ți amintesc, dacă se poate, dacă la ultima vizită a lui Șerban Darvari ai remarcat ceva deosebit... Vreau să spun, dacă în ultimele zile înainte de a pleca înapoi la București, Darvari n-a făcut vreo descoperire ieșită din comun... în sfîrșit, dacă n-a găsit ceva ce nu găsisese încă pînă atunci...

Pescarul se uită nedumerit la student:

— Gîndește-te, îl îndemnă acesta. Poate erai cu el cînd a făcut descoperirea sau poate că ți-a vorbit mai pe urmă de ea.

Artimon-fiul se gîndi o vreme, cu ochii pierduți pe fereastră, în spatele căreia se zăreau marginile norilor însingerați de razele apusului de soare. Un stol de rațe sălbatice se îndreptă către miazănoapte, desenînd un unghi ascuțit pe bolta care păstrase încă albasturul senin al sfîrșitului de primăvară.

— Nu-mi amintesc, zise, în sfîrșit, pescarul dînd din umeri cu părere de rău. Apoi se întoarse către ușă, întocmai cum făcuse tatăl său cu citeva ceasuri înainte, și strigă:

— Marusia!

Ca și cînd n-ar fi așteptat decit aceasta, fata se ivi în prag, cu cana, paharul și farfuria.

— Știu, zîmbi studentul către pescar, care deschisese gura să spună ceva. Știu. Lapte de capră și cozonac din ouă de lișiță. Sint gustările pe care le dați la musafiri. De azi dimineață, de cînd am venit, am făcut o adevărată cură cu aceste delicioase alimente.

Artimon-fiul zîmbi și el. Pe urmă fața lui redeveni serioasă.

— Imi pare foarte rău că nu pot să-mi amintesc de vreo descoperire deosebită a naturalistului Darvari. Dacă mi-ați spune despre ce e vorba, poate că...

Radu bău o înghițitură de lapte, apoi începu să se plimbe, cu mîinile în buzunare, prin odaie, așa cum făcuse și în timpul convorbirii cu Artimon-tatăl.

— N-am vrut să te influențez, spuse el, și de aceea n-am pus întrebarea direct. Dar dacă nu se poate altfel... Mă interesează dacă Șerban Darvari nu găsisese, la ultima lui vizită pe meleagurile astea, un ou de mărime neobișnuită.

— Un ou? se miră pescarul. Totdeauna strîngea ouă. Nu cred să fi rămas vreun neam de pasăre de la care să nu fi luat ouă și pene. Unele păsări le lua cu totul și le împăia. Odată a venit cu niște colivii și...

— Știu, știu, îl întrerupsese studentul nerăbdător. Dar nu despre asta este vorba. Oul la care mă refer nu e de la o pasăre obișnuită, care trăiește prin păurișurile din jurul Carachioiului. E un ou mare, foarte mare. Și greu. Un ou de piatră.

— Un ou de piatră?! zimbi Artimon.

— Nu văd nimic de ris în asta, făcu studentul cu amărăciune.

— Am zimbit fiindcă mi-am adus aminte de poveștile copilăriei. Prin părțile noastre circulă o legendă despre „pasărea de piatră”. Iarna, la gura sobei, bătrîni o povestesc copiilor.

— Încă o poveste? Am mai auzit una astăzi: pe cea a haiducului Deli Osman. Mi-a spus-o tatăl dumitale.

— Povestea lui Deli Osman este adevărată. Cea despre „pasărea de piatră” e doar o legendă. La noi, cînd copiii nu sînt cumînți, mamele îi amenință că-i va răpi „pasărea de piatră”. Legenda e foarte veche. Așa mă amenința mama cînd făceam una boacăna și sînt convins că fiica mea Marusia va face la fel cu copiii ei.

Radu Balaban își vîri un deget între gît și gulerul cămășii. Apoi întrebă, într-o doară parcă:

— E vorba să se mărite?

Pescarul ridică sprîncelele uimit:

— Nu... adică nu știu... despre asta n-am vorbit încă niciodată cu ea... abia a terminat școala medie...

Studentul se roși fără să-și dea seama. Își turnă un pahar cu lapte, numai așa, ca să facă ceva. Pe urmă se așează la masă și spuse:

— Spune-mi legenda despre „pasărea de piatră”.

Artimon-fiul era vădit incurcat:

— Prea bine nu mi-o amintesc nici eu. N-am mai auzit-o de multă vreme, cam de cînd aveam vreo doisprezece sau treisprezece ani.

Se opri gînditor, pe urmă adăugă zîmbind:

— N-am mai auzit-o din vremea cînd îl conduceam pe naturalistul Darvari prin canale și stufării, în căutare de păsări, gînganii și buruieni.

— „Pasărea de piatră” făcea, îmi închipui, ouă de piatră, nu?

Pescarul se bătu cu latul palmei peste frunte:

— Îmi amintesc acum de o întîmplare, zise mișîndu-și ochii și privind departe în zare, ca pentru a readuce în minte unele scene aparținînd unui trecut îndepărtat.

— Într-o dimineață, continuă el, cînd îl conduceam pe naturalistul de la București pe una dintre sahele ce răspund spre ghiolul Deli Osman, am pomenit de legenda „păsării de piatră”. A sărit în sus ca ars. Era să răstoarne lotca și a trebuit să infig ghiondelul ca s-o prîponesc. A stăruit să-i povestesc imediat legenda și-mi punea mereu alte întrebări. După aceea mi-a spus că sînt un copil și că probabil nu cunosc cum trebuie legenda despre „pasărea de piatră”. M-a întrebat cine din sat o cunoaște bine. L-am îndreptat către baba Paraschiva.

— Baba Paraschiva? întrebă studentul. Cine e baba Paraschiva?

— Este, sau mai bine zis a fost, fiindcă a murit de mult, o bătrînă care se ocupa cu tot felul de vrăjitorii.

Artimon-fiul zimbi și adăugă :

— Așa credeam noi, pe vremea aceea, că se ocupa cu vrăjitorii. Dar astăzi îmi dau seama că nu era așa. Baba Paraschiva era doftoroaia satului. Făcea descîntece de deochi, masaje cînd te durea „la lingurică“ și asista pe femeile satului la nașteri. Mare îndemînare avea însă la pusul prișnițelor cu nămol din ghiol, pentru durerile de șale. Știi, noi pescarii cam suferim de reumatism, datorită condițiilor în care eram nevoiți să lucrăm pe vremuri. Acum, avem cizme de cauciuc...

— Îți amintești dacă Șerban Darvari a vizitat-o pe doftoroaia ?

— Cum nu. Chiar eu l-am condus pînă la casa ei, așezată în marginea satului, în partea unde acum e dispensarul. Pe vremea aceea nu exista dispensarul și eram nevoiți să ne mulțumim cu îngrijirile pe care putea să ni le dea baba Paraschiva. Toată lumea din sat cunoștea drumul ce ducea la casa babei.

Afară se întuneca. Marusia intră și puse o lampă aprinsă pe masă. Studentul își mai turnă un pahar de lapte, îl duse la gură, dar se răzgîndi și-l puse iar pe masă :

— Nu-ți amintești de loc, întrebă, de legenda „păsării de piatră“ ?

Pescarul se gîndi o vreme. Pe urmă :

— După cum v-am spus, sînt mulți ani de cînd n-am mai auzit-o. În mintea mea stăruie, foarte nelămurit, imaginea pe care am desprins-o din povestirile mamei : o pasăre mare, hidoasă, de piatră, al cărei filiiț face un zgomot ca bubuitul de tunet. Ziua stă ascunsă prin stufuliile neumbrate, dar seara iese după pradă. Se hrănește numai cu carne de om și vai de pescarul care întirzie seara pe lingă harmane, fiindcă ghearele ei de piatră se infing adînc și sfărâmă totul... După cum vedeți, sînt povești bune numai pentru copii.

— Nu, zise studentul încet. Nu sînt de loc bune pentru copii.

Pescarul dădu din cap și privi o vreme, gînditor, țințarii strînși în jurul lămpii fierbinți.

— Aveți dreptate, zise apoi. Cînd eram mic, uneori nu puteam adormi cu gîndul la pasărea cea hidoasă. Cînd urla vîntul, o auzeam parcă bătînd în geam cu ciocul ei de piatră.

Se uită la Radu Balaban, cu privirea lui deschisă, și adăugă, cu un zîmbet abia mijit :

— Am s-o sfătuiesc pe fata mea, pe Marusia, să nu spună copiilor ei povestea înspăimîntătoare „păsări de piatră“.

În noaptea aceea studentul se gîndi îndelung la cele aflate și adormi tîrziu. Cînd se sculă a doua zi dimineață, deși soarele abia răsărise, nu-l mai găsi pe Artimon-fiul, care plecase cu brigada lui de pescari la muncă.

— Plasele și cirligele, îl lămurii Marusia, se controlează înainte de răsăritul soarelui.

Studentul mai ceru cîteva lămuriri în legătură cu pescuitul, apoi întrebă :

— Cum pot ajunge la casa babei Paraschiva ?

Fata îi indică drumul și adăugă :

— Acum nu mai locuiește nimeni acolo. Casa e cam dărăpănată. Oamenii o ocolesc fiindcă se spune că baba Paraschiva se indeletnicea și cu vrăjitoria.

— Dumneata crezi în vrăji ?

Fata dădu din umeri :

— Firește că nu. Tinerii satului nu mai cred în vrăji, în stafii sau în alte asemenea bazaconii.

— Dovedește-mi că-i adevărat !

Marusia ridică sprincenele uimită :

— Cum ?

— Însoțește-mă pînă la casa babei.

Fata izbucni în ris. Pe urmă alergă în casă, își scoase șorțul și-și puse un batic viu colorat pe cap. Porniră spre marginea satului, în partea unde se afla dispensarul, a cărui clădire modernă domina peisajul în care coliba dărăpănată a babei Paraschiva apărea cu totul anacronică.

— Cum se face că nu crezi în vrăji ? o întrebă studentul.

— Fiindcă la școală am învățat care e adevăratul tîlc al acelor lucruri socotite de bătrîni ca vrăji sau minuni. Am avut profesori foarte buni la Tulcea. Ei ne-au arătat și cine avea interesul să-i facă pe oamenii simpli să creadă în prostiile acelea.

— Cînd ai terminat școala ?

— Anul trecut.

— De ce n-ai urmat mai departe ? Nu ți-ar fi plăcut să te înscrii la vreo facultate ?

— Ba da. Dar în toamnă m-am îmbolnăvit și bunicul spunea să stau un an acasă.

Se uită în zare, unde se vedeau, pînă departe, stuăriile întreprupte de ochiuri strălucitoare de apă și papura unduindu-și caierele pufoase în suflul ușor al vîntului de dimineață.

— Mi-ar plăcea, zise visătoare, să studiez viața plantelor și a animalelor, să dezleg tainele naturii, să cercetez în amănunt acel minunat mecanism care face ca uliul, plutind pe cer, să-și vadă prada de la mii de metri, rațele sălbatice să se orienteze fără greș pe distanțe uriașe, castorul să clădească cu neîntrecută măiestrie adevărate fortărețe în malurile apelor, iar morunul și cega să părăsească în fiecă prunăvară marea sărată, urcînd pe apa dulce a Dunării, pentru a-și lăsa icrele. Aș vrea să pătrund toate secretele acestei imense împărății a păsărilor, a peștelui și a stufului care este Delta, ale acestor nespuse bogate locuri unde m-am născut și pe care le-am îndrăgit.

Radu Balaban o privi cu ochi mari. Vedeă parcă o altă Marusie în fața lui ; o Marusie ce semăna foarte puțin cu fata tăcută și timidă care nu știa decît să aducă lapte de capră și cozonac atunci cînd o striga bunicul sau tatăl...

După cîteva minute ajunseră la casa locuită cîndva de baba Paraschiva : o hojdeucă sărăcăcioasă, lăsată într-o rină, cu pereții scorojiți și murdari.

— Baba Paraschiva a murit de mult, zise fata. Cred că nici nu împliniseră cinci ani. Dar mi-aduc aminte de ea. Era bătrînă cînd a murit, foarte bătrînă. Se spune că avea peste o sută de ani. Cit avea în realitate, nimeni nu putea să spună. Cred că nici ea nu mai știa socoteala anilor. Noi, copiii satului, ne țineam după ea pe uliță. Ea ne amenința cu gheara de piatră și...

— Gheara de piatră, tresări studentul. Ce fel de gheară ?

Fata izbucni în ris :

— Avea o bucată de piatră, cioplită ca o gheară de pasăre. O legase de toiagul în care se sprijinea. Pretindea că e gheara legen-

darei „păsări de piatră“, care trăiește prin stufăriile ascunse și se hrănește cu carne de om. Bineînțeles că toate acestea sînt povești.

— Și poveștile au cîteodată un simbul de adevăr, făcu studentul gînditor.

Dădura ocol casei. Din gardul scund care o înconjura pe vremuri nu mai rămăseseră decît cîteva scindurele stînghere și pe jumătate putrezite. Geamurile mici și afumate erau aproape toate sparte și abia se mai țineau în giurgiuvelele crăpate, înegrite și cu chitul căzut. Peste ușa în care se căsca gaura unde fusese clanța erau bătute, în cule mîncate de rugină, două stîngii.

— N-o să fie prea greu să intrăm, remarcă Radu și împinse una dintre ferestre, care cedă imediat cu un scîrșit neplăcut.

Fata avu un fior :

— De ce să intrăm ? întrebă.

— Ți-e teamă de gheara de piatră ? făcu ironic studentul.

Marusia se uită la el. Apoi, fără să spună vreun cuvînt, pătrunse prima, prin geamul scund, în singura încăpere a casei. Radu o urmă.

Odaia în care se aflau era aproape complet lipsită de mobilă. Numai într-un colț se afla, răsturnat, un scaun scund, cu trei picioare, dintre care unul rupt. Lîngă el, un cean negru, pentru mămăligă, găurit în fund și coclit.

— În ceanul ăsta, șopti fata, își tierbea baba buruienile.

Vorbea în șoaptă fără să-și dea seama. Poate fiindcă nu voia să tulbure liniștea acestei încăperi unde nu pătrunsesese nimeni de mulți ani, după cum o dovedeau praful gros așternut pretutindeni, mirosul de igrasie și mucegaiul, mușchiul ce se prinsese de scindurile umede și putrezite ale dușumelii.

— Să plecăm de aici, adăugă fata. Mi-e frig și miroase urît.

Se îndreptă spre fereastra pe unde intraseră și prin care pătrunseau razele luminoase și calde ale soarelui, ca o chemare a lumii de afară, a lumii pline de aer proaspăt și fremătînd de viață intensă.

Studentul mai rămase cîtva timp în odaie. Porni de-a lungul pereților și alunecă pe mușchiul verde și lipicios care căptușea scindurile putrede ale podelei. Aprinse un chibrit ca să destrame pentru o clipă întunericul ce se cuibărise mai ales prin colțuri. O șopîrlă fugi speriată, virîndu-se într-una dintre crăpăturile peretelui lepros. Chibritul se stîne. Radu călcă din nou pe mușchiul lunecos și de data aceasta căzu.

— Ce s-a întîmplat ? se auzi vocea Marusiei de afară. Ce cauți acolo ?

— „Gheara de piatră“ ! strigă studentul, sprijinindu-se de podea ca să se ridice și strănutînd din cauza prafului pe care-l stîrnise căzînd.

Mîinile lui dădura peste un obiect ce semăna cu un baston. Rămase așezat pe jos și aprinse un alt chibrit. Cînd văzu obiectul pe care-l ținea în mînă trase un chiot de bucurie care risipi dintr-o dată atmosfera sumbră ce domnea în cocioaba dărăpănată și prăfuită a doftoroaiei. „N-am căzut degeaba“ — își zise.

Cîteva clipe mai tîrziu încălecă prichiciul ferestrei și ieși în aerul proaspăt și limpede al dimineții, unde îl aștepta Marusia.

— Brrr, făcu fata și se scutură rizînd. Parcă vii într-adevăr din birlogul unei vrăjitoare.

Radu Balaban scoase batista și începu să șteargă praful gros de pe toiagul pe care-l găsisese în odaia babei.

— „Gheara de piatră“ ! exclamă Marusia și tresări.

— Da, zise Radu. Laba „păsării de piatră“. Ți-e teamă s-o atingi ? De ce-ai tresărit ?

— Nu știu... sînt amintirile copilăriei... baba ne amenința cu gheara... aveam atunci vîrsta cînd poveștile se imprimă puternic. Mîntea fragedă a copilăriei e foarte receptivă la asemenea povestiri. Copiilor mei, cînd oi avea, le voi spune alte povești.

De sub batista tînarului apărură piatra în tormă de gheară. Era lunguiață și inchipuia trei degete, terminate cu gheare ca la șopîrle. Piatra era veche și cu mici crăpături circulare, ca fețele oamenilor ciupiți de vărsat. Degetele erau curbate, semănînd într-adevăr cu laba unei păsări de pradă, a unei păsări uriașe.

Studentul o privi o vreme nemișcat, apoi trăsăturile sale se insuflețiră. O apucă pe Marusia de braț și o zgîlții, pradă unei agitații subite :

— Marusia ! Mă auzi, Marusia ? S-ar putea să mă înșel, dar dacă nu, ne aflăm în fața unei descoperiri extraordinare ! O descoperire de care o să se vorbească mult...

CAPITOLUL AL CINCILEA

unde profesorul Victor Murgu primește oaspeți și aflăm despre o interesantă corespondență purtată, în urmă cu o jumătate de veac, între savanții George Antim și Anton Racotă

Cititorul își amintește desigur că dacă studentul Radu Balaban a găsit multă solitudine la bătrînul pescar Artimon Martiniuc, aceasta se datorează faptului că venise cu o recomandație de la profesorul Murgu. Și atunci cititorul se va fi întrebant, poate, cine este profesorul Murgu, cel care se bucură de atîta trecere la Caracchioi și despre care bătrînul pescar spunea : „E un vechi prieten de-al nostru, un prieten drag...“

Profesorul Victor Murgu este considerat drept unul dintre cei mai de seamă naturaliști ai țării noastre, iar monografia sa despre Delta Dunării este prețuită astăzi ca fiind una dintre cele mai bune lucrări în materie și citată de către specialiștii din numeroase țări. Este profesor la Facultatea de științe naturale și geografie, unul dintre reorganizatorii Muzeului de zoologie și coautor al unuia dintre proiectele pentru recoltarea și valorificarea stufului din Delta.

Specialitatea profesorului Victor Murgu este însă paleontologia. El este autorul a peste o sută de lucrări despre fosilele aflate în depozitele sedimentare din țara noastră, între care se cuvine să cităm studiul său despre scheletele manuușilor de tipul *Elephas planifrons* murgi, găsit în împrejurimile satelor Căiuți și Pralea din regiunea Bacău.

La câteva zile după vizita studentului Mircea Vornicu la Constanța și după cea a studentului Radu Balaban la Carachioi, profesorul Victor Murgu chemă pe cei doi tineri în vila sa din cartierul liniștit situat în apropierea lacului Floreasca. La întrevedere lua parte încă un profesor: Emil Pravăț, de la Institutul de petrol, gaze și geologie, autorul cunoscutului studiu despre aplicarea izotopilor radioactivi în cercetările geologice.

Geologul Emil Pravăț este un cunoscut mai vechi de-al profesorului Victor Murgu, căruia îi fusese student, cu mulți ani în urmă. După cum se știe, paleontologia* este acea ramură în care biologul și geologul se întilnesc pe un teren comun, și Emil Pravăț — deși și-a dedicat ultimii ani elaborării unor metode practice de prospec-tare geologică prin carotaj radioactiv — n-a uitat nici o clipă cursul de paleontologie pe care-l audiase ca student și pe care profesorul Murgu știuse să-l facă deosebit de atrăgător.

Aceștia sînt dar cei trei oaspeți pe care profesorul Murgu i-a primit, în această frumoasă după-amiază de iunie, în biblioteca lui.

Așezat stingaci pe un colț de fotoliu, în poziția caracteristică timidului, Mircea Vornicu clipea din ochi des, pipăindu-și din cînd în cînd cravata. Radu Balaban, în schimb, se înfundase cu totul în fotoliul său și privea visător către ornamentele tavanului; gîndurile lui erau departe în clipa aceasta, tocmai în satul Carachioi — și autorul acestor rînduri crede că nu comite nici o indiscreție precizînd că obiectul gîndurilor lui Radu Balaban erau ochii de peruzele ai Marusiei, fata lui Artimon-fiul și nepoata bătrînului pescar Artimon Martîniuc..

Cît despre geologul Pravăț, acesta privea cu oarecare melancolie pe cei doi tineri, amintindu-și de vremea cînd avea vîrsta lor și audia cursurile interesante ale profesorului Victor Murgu. Fusese unul dintre studenții preferați ai renumitului paleontolog și — pe vremea aceea — se aflase de multe ori în încăperea aceasta, chemat de bătrînul savant pentru diferite lucrări. După atîția ani, iată-l din nou în biblioteca sobră, cu pereții tapisați cu cărți ai vilei de pe malul lacului Floreasca...

Gazda era un bărbat mai degrabă scund, cu părul sur și mișcări vioaie, cu miinile nervoase de care se folosea în argumentație prin gesturi reținute, dar expresive. Miinile acestea albe, cu degete lungi și subțiri, prin pielea cărora răzbăteau vinișoarele albastrii, erau atît de caracteristice, încît Emil Pravăț se gîndi că le-ar putea recunoaște dintr-o mie.

— Să rezumăm, deci, spunea profesorul Murgu, datele problemei, așa cum se prezintă ele în clipa de față, în lumina cercetărilor efectuate de tinerii noștri prieteni. În felul acesta ne vom putea da seama de etapele următoare ale cercetărilor noastre.

Avea o voce plăcută și o dicțiune foarte clară, consecință a îndelungatei lui practici la catedră. Ascultîndu-l. Emil Pravăț se gîndi

* Știința care se ocupă cu studiul plantelor și animalelor care au trăit în epocile anterioare și care ne sînt cunoscute din resturile păstrate în stare de fosile.

fără voie: „Omul acesta nu îmbătrânește. La fel arăta și la fel vorbea și în urmă cu douăzeci de ani.”

Profesorul Murgu deschise o mapă veche de piele încrustată cu motive venețiene, aflată în fața lui pe birou, și continuă:

— Pentru ca prietenul meu și profesorul vostru Emil Pravăț să fie pus în curent cu cercetările noastre și pentru ca să înțeleagă de ce l-am chemat aici și ce propunere intenționăm să-i facem; de asemenea, pentru ca voi să înțelegeți de ce v-am trimis la Constanța și la Carachiș cu misiuni care ar fi putut să vă pară ciudate, am să încep cu lectura acestor scrisori pe care le-am descoperit în arhiva Muzeului de istorie naturală din București.

Răsfoi printre hîrțile din mapă, fără să se întreprună:

— Lucrez actualmente la o monografie a muzeului, cu care prilejul m-am ocupat îndeaproape de activitatea marelui nostru înaintaș George Antim, cel care la începutul veacului nostru a completat muzeul cu o serie de piese prețioase, cu care ne mindrim și astăzi. În arhiva acestei instituții am descoperit o corespondență voluminoasă, pe care George Antim o ducea cu muzee similare și cu naturaliști din toate colțurile pămîntului. Dintre aceste scrisori, câteva se referă la cazul nostru. Sînt redactate în vara anului 1916 și adresate lui Anton Racotă, care pe atunci se afla la Paris. Marele om de știință romîn Anton Racotă conducea, pe vremea aceea, publicația „Archives de paléontologie”, post ce-i fusese încredințat ca o răsplată a marilor sale merite de cercetător. Permiteți-mi ca, dintr-o primă scrisoare datată: București, 3 iulie/1916, să vă citesc un fragment.

Profesorul Victor Murgu își puse ochelarii, apoi alese din mapă o foaie dactilografiată, avînd cîteva rînduri subliniate cu creionul roșu:

„Zilele trecute s-a prezentat la muzeul nostru tînărul naturalist Șerban Darvari. Nu cred ca dumneavoastră să vă fie cunoscut numele său. A publicat cîteva lucrări cu privire la flora și fauna Deltei, lucrări mediocre, care nu aduc aproape nimic nou în acest domeniu. În schimb, în activitatea sa practică, a reușit să culeagă cîteva frumoase exemplare de *Ardea purpurea*, *Haliaetus albicilla*, *Cygnus olor*, *Phalacrocorax* * și altele pe care le-a împăiat, aducîndu-le din Delta.

Pentru muzeul nostru am achiziționat de la el, încă de anul trecut, un șarpe de apă de tipul *Natrix tessellata*, achiziție care s-a făcut cu destulă greutate, deoarece tînărul e foarte avid de bani și — din păcate — muzeul nu se prea bucură, după cum știți, de sprijinul financiar al dregătorilor noștri.

De data aceasta, tînărul Darvari pretinde a fi făcut o descoperire senzațională: oul pietrificat al unei păsări jurasice de tipul *Archaeopteryx* **. Spre deosebire de *Archaeopteryx* însă, care după cum știți nu era o pasăre uriașă, Darvari susține că

* Numele științific al unor păsări: stîrcul purpuriu, codalbul, lebăda mută și cormoranul (*n. r.*).

** Jurasicul este a doua perioadă a erei mezozoice, cînd au apărut primele reptile (*n. r.*).

pasărea lui ar fi avut dimensiuni foarte mari și că reprezintă o specie necunoscută pînă acum paleontologilor.

Mai departe, tînărul Șerban Darvari pretinde că pentru suma de 10.000 de lei aur, el ar putea indica locul unde s-ar găsi un calcar litografic cu o impresiune a păsării sale necunoscute.

10.000 de lei aur! Chiar dacă am da crezare spuselor sale, de unde să luăm atîția bani? Am încercat să-l conving să-mi arate oul, dar a refuzat. Nu vrea să spună nici regiunea unde l-a găsit. În schimb, m-a anunțat că a intrat în legătură cu administrația lui «British Museum» din Londra și că dacă nu vreau să pierd «prilejul de a deveni o celebritate internațională», după cum s-a exprimat pe un ton destul de impertinent, trebuie să mă grăbesc să procur banii.

Primul meu impuls a fost să-l dau afară din birou pe tînărul care cobora știința la o vulgară afacere comercială. Dar apoi m-am gândit că descoperirea lui — dacă într-adevăr a făcut o asemenea descoperire — nu trebuie să se piardă pentru țara noastră. Cei de la «British Museum» au mijloacele materiale necesare achizițiilor de acest fel. În această privință e destul să ne gîndim la trista poveste a așa-zisului «calcar de la Solnhofen», care prezintă multe asemănări cu nu mai puțin trista poveste a descoperirilor făcute de mercantilul Șerban Darvari...“

Profesorul Murgu se opri și puse deoparte copia scrisorii. Pe urmă își scoase ochelarii și începu să-i șteargă, gînditor, cu o batistă mare, albă, pe care o scoase din buzunarul jachetei.

— Restul scrisorii, spuse apoi, nu se referă la chestiunea care ne interesează.

După ce-și puse din nou ochelarii, răsfoi prin mapa de piele și scoase o altă foaie dactilografiată.

Geologul Emil Pravăț și cei doi studenți urmăreau cu atenție iie-care gest al savantului. Pe chipul lor se putea citi că erau foarte interesați de faptele ce le erau aduse la cunoștință de către profesor. Acesta continuă :

— Și acum, iată copia scrisorii de răspuns, adresată de ilustrul nostru confrate Anton Racotă lui George Antim. Dat fiind că toată scrisoarea se referă la cazul care ne interesează, îmi permit s-o citesc în întregime.

Savantul făcu o mică pauză, apoi își dresе glasul și începu :

Paris, 9 august 1916

Stimate colega și prieten,

Scrisoarea dv. din 3 iulie crt. a produs asupra mea o profundă impresie. Dacă cele prelinse de Șerban Darvari corespund realității, descoperirea lui poate fi numită, pe drept cuvînt, senzațională. O pasăre jurasică uriașă, imprimată într-un calcar din Deltă, din Delta Dunării noastre! Cred că nu greșesc afirmînd că, pentru paleontologi, ar fi una dintre cele mai intere-

sante descoperiri din ultima jumătate de secol, adică de la găsirea celebrelor amprente de Archaeornites în masivul pietros de la Solnhofen.

Trebuie să-ți mărturisesc, stimate colega, că nu cred de loc imposibilă o asemenea descoperire în Delta noastră. Ca să fiu mai precis, sînt de părere că descoperirea lui Șerban Darvari — bineînțeles dacă ea există nu numai în imaginația lui, ci și în realitate — nu s-a făcut în Delta propriu-zisă, ci în grindurile de la sud de brațul Sulina sau între brațul Sfintu Gheorghe și lacul Razelm, sau chiar în regiunea deluroasă din nordul Dobrogei, la poalele Măcinului și Pricopanului.

Bazez această presupunere a mea pe faptul că straturile mezozoice sînt destul de răspîndite în Dobrogea și mai ales în regiunile din nord, de care vă vorbeam mai sus. Triasicul apare între Isaccea, Tulcea și Babadag, sub formă de petice scoase prin eroziune de sub loessul care-l acoperă. La Hagighiol, pe malul lacului Razelm, la Bașchioi și pînă la Tulcea, se găsesc nu numai gresiile și calcarele vinete și roșii, caracteristice triasicului, dar — după cum foarte judicios ați arătat și dv. într-un articol recent apărut — calcarele de aici conțin și numeroase fosile. Tot așa găsim aici și calcare jurasice, conținînd o faună bogată de coralieri, echinoderme, lamelibranhiate, brahiopode și mai ales amoniți * ; aceste fosile se află îndeosebi mai spre sud, de la capul Midia și pînă la Canara, pe malul lacului Siutghiol. În ceea ce privește cretacicul, el constituie întreg platoul Babadagului, încadrat între valea Slava Rusă și Telița.

Prin urmare, nordul Dobrogei prezentînd straturi din toată era mezozoică, într-o proporție ușor descrescîndă de la triasic la jurasic și cretacic, nu văd nici un motiv pentru care nu s-ar găsi în regiunea aceasta urme ale celor mai vechi păsări. Poate că nu este vorba chiar de o pasăre jurasică de tipul Archaeopteryx, ci de una dintre speciile apărute mai tîrziu, în cretacic, de tipul Ichthyornis sau — avînd în vedere că Darvari pretinde că are dimensiuni uriașe — de tipul Hesperornis.

În orice caz, stimate domnule Antim, este o datorie de onoare pentru dv. să faceți tot ce vă stă în putință ca să aflați amănunte în legătură cu descoperirea lui Șerban Darvari, iar dacă vă convingeți că a găsit într-adevăr un calcar litografic cu o pasăre jurasică sau cretacică, nu vă mai rămîne decît să procurați suma pe care o cere. Știu că întîmpinați mari dificultăți financiare, dar poate veți găsi totuși o soluție.

Aici, în Franța, eu am încercat să obțin unele subvenții, dar n-am reușit în demersurile mele. Pretutîndeni am găsit uși închise sau mi s-a răspuns că nu sînt fonduri, că țările Europei sînt înclinate în uriașul efort al războiului, care înghite

* Vertebrate care s-au dezvoltat în perioada jurasică; trăiesc în mări cu ape calde și aerate. Coralierii (celenterate) și echinodermele (metazoare) au schelet calcaros. Lamelibranhiatele și amoniții sînt moluște; ca și brahiopodele, ele au cochilii de diverse forme (n. r.).

nu numai vieți omenești, dar și enorme resurse bănești. Da, stimate collega, trăim vremuri triste, nespuse de triste, în această epocă a întunericului, fiind pentru o ghiulea de tun, aducătoare de moarte, se cheltuiește mai mult decât pentru progresul prin știință al umanității. Dar nu trebuie să ne descurajăm; lupta pentru triumful ideilor noastre va fi victorioasă, în ciuda marilor umilințe la care sîntem supuși.

Vă rog din suflet, stimate domnule Antim, să faceți tot ce vă stă în putință pentru ca minunata descoperire să nu se piardă pentru țara noastră. România nu a intrat încă în război și are multe din avantajele materiale ale unei țări neutre. Bateți la toate ușile, insistați; sînt convins că nu vă va fi prea greu s-o faceți, căci veți avea tot timpul în față un scop nobil, în atingerea căruia se îmbină curiozitatea dv. de cercetător cu sentimentul mîndriei patriotice.

Cu orice preț, trebuie să evităm ca această descoperire, de cel mai înalt interes pentru știință, să fie înstrăinată, să părăsească teritoriul țării noastre; ea trebuie să îmbogățească muzeele țării și — prin cercetările specialiștilor noștri — să aducă o contribuție importantă la tezaurul științei mondiale.

Avem trista experiență a calcarului litografic de la Solnhofen. În nici un caz — așa cum foarte judicios ați remarcat și dv. în ultima scrisoare ce mi-ați adresat-o — această experiență nu trebuie să se repete.

Vă doresc mult succes și vă asigur că sînt cu totul de partea dv. în nobila și dificila acțiune pe care o întreprindeți.

Primiți vă rog asigurarea deosebitei mele considerații.

Anton Racotă

P.S. Vă rog să mă țineți în curent cu demersurile dv. și cu tot ce se ivește nou în această chestiune.

A. R.

Profesorul Murgu puse copia scrisorii în mapa veche de piele și alese alte câteva foi :

— Ultima scrisoare, spuse apoi scoțindu-și ochelarii, pe care îmi permit să v-o citesc, este edificatoare. Ea aduce o serie de date noi privitoare la chestiunea care ne interesează.

Savantul își puse din nou ochelarii și citi cu vocea lui limpede :

București, 30 aug. 1916

Mult stimate domnule Racotă,

Vă rog să mă iertați că vă răspund cu întârziere, dar, după cum știți, evenimentele s-au precipitat în ultimul timp, țara noastră a intrat în război și comunicațiile cu restul Europei s-au întrerupt în bună parte. Abia acum am găsit prilejul să vă trimit, pe căi ocolite, această scrisoare.

În ceea ce privește chestiunea noastră, toate demersurile mele s-au lovit de un refuz categoric și nici măcar politic. Politicienii noștri, cei care minuiesc fondurile țării, sînt foarte ocupați cu ținerea unor discursuri fulminante și demagogice în parlament. Ei n-au timp să se ocupe de «flecări» din domeniul paleontologiei...

L-am căutat pe Șerban Darvari; l-am vizitat acasă, încercînd să obțin o aminare. Am folosit toate mijloacele: l-am rugat, l-am implorat chiar, am căutat să-i trezesc sentimentul mîndriei naționale, să-i arăt cit de important este pentru noi ca descoperirea lui să nu fie înstrăinată. Dar totul a fost în zadar. Mi-a ris în nas, fluturîndu-mi în față o scrisoare pe care o primise recent din Anglia și în care era invitat de către consiliul de conducere al «British Museum»-ului să vină la Londra. Mi-a spus că pleacă imediat ce va găsi un prilej, drumurile Europei fiind acum foarte greu accesibile din cauza operațiilor de război.

Știrea aceasta a avut asupra mea un efect deprimant. Mi-am dat seama că dacă Darvari reușește să plece, totul e pierdut.

Cu toate acestea, vizita mea la tînărul «naturalist» s-a soldat cu un mic succes: mi-a arătat oul pietrificat găsit de el. Spunea că acum poate s-o facă liniștit fiindcă pentru el aceasta nu mai are nici o importanță, descoperirea lui fiind ca și vîndută — și încă «în valută forte».

Este într-adevăr oul pietrificat al unei păsări uriașe. El măsoară aproape 33 de centimetri în înălțime și are un diametru de aproximativ 22 de centimetri. Cu alte cuvinte, volumul său ajunge la 8 litri, ceea ce ar corespunde volumului a 140 ouă de găină. E limpede deci că nu poate fi vorba de oul unei păsări care trăiește încă în Delta Dunării. Dintre ouăle păsărilor actuale, numai cel de *Epiornis* s-ar apropia de aceste dimensiuni. Dar *Epiornis* trăiește în Madagascar și un ou de-al ei, pietrificat, nu are ce căuta în Delta noastră.

După acest ou — pe care Șerban Darvari îl ține ca o mărturie a descoperirii sale — nu se poate stabili cu precizie despre ce fel de pasăre e vorba. Dar de cînd l-am văzut și l-am examinat sînt înclinat să cred că n-a exagerat și că a găsit într-adevăr calcarul litografic pe care-l negociază cu atîta înverșunare. Mi-e teamă, iubite collega, că povestea penibilă a descoperirii de la Solnhofen se va repeta și că nu avem nici o putere pentru a împiedica aceasta.

Cîteva zile după întrevederea mea cu Darvari am aflat că a plecat la Constanța, unde s-a îmbarcat — împreună cu oul atît de prețios pentru noi — pe vasul englezesc «Northern Star». După unele zvonuri se pare că vasul s-a lovit de o mină în largul coastei dintre Sulina și Sfîntu Gheorghe, deci nu de parte de locul unde Șerban Darvari a făcut descoperirea lui. Putem presupune deci că oul pietrificat zace acum, pentru vecie, pe fundul mării. Este încă una dintre mirșăviile acestui groaznic război, care distruge atîtea bunuri materiale și culturale...

Imediat după aliarea acestei știri, de care s-a ocupat de altfel și presa noastră, am întreprins cercetări pentru a afla în ce regiune a Deltei s-a deplasat Șerban Darvari ultima oară. Mi se părea un lucru îngrozitor ca secretul acestei extraordinare descoperiri să piară o dată cu «Northern Star» în valurile mării. Singurul amănunt pe care am reușit să-l aflăm este că Șerban Darvari a stat, în vara anului trecut, câteva săptămâni în regiunea ostrovului Dranov, între brațul Sfintu Gheorghe și lacul Razelm. Sediul stabil îl avea în satul Carachioi, la un pescar pe nume Artimon Martiniuc, cu care este de mai multă vreme în relații.

După cum vedeți, stimate domnule Racotă, informațiile sînt destul de vagi. Am vizitat regiunea respectivă încă în urmă cu trei-patru ani, cu prilejul documentării pentru lucrarea mea «Probleme științifice cu privire la Delta Dunării» și vă pot spune că este vorba de un teritoriu avînd sute și sute de kilometri de canale întortocheate, nenumărate lacuri și ghio-luri mărginite de stufării, grinduri și pășuni populată de cele mai felurite specii ale faunei caracteristice Deltei noastre.

Să încerci a regăsi aici calcarul litografic al lui Șerban Darvari înseamnă să cauți un ac într-un car cu fin. O asemenea acțiune ar necesita o armată de oameni, care să cerceteze sistematic un teritoriu imens, vreme de multe luni sau chiar ani; pentru aceasta ar fi nevoie de o sumă mai mare chiar decît aceea pe care a cerut-o Darvari ca preț al dezvă-luirii secretului său. Bani aceștia nu-i putem procura; acum, mai puțin ca oricînd, căci războiul, acest imens distrugător de bunuri, înghite totul cu lăcomie și nu va întîrzia să secătuiască sărmana noastră țară.

Cercetările noastre, iubite și stimate collega, trebuie deci să le amînăm pentru mai tîrziu, cînd vor veni și pentru noi, oamenii de știință, vremuri mai bune...

Profesorul Victor Murgu ridică ochii de pe foile dactilografiate și-și privi gînditor oaspeții.

— Vremurile acestea, zise încet, ilustrații noștri înaintași Anton Racotă și George Antim nu le-au mai apucat. Întîi războiul cu distrugerile lui, apoi ravagiile crizei economice... Anton Racotă a murit cîteva luni după semnarea armistițiului, iar George Antim doi ani mai tîrziu, după o boală care l-a ținut vreme îndelungată pe patul de suferință. Este deci cît se poate de limpede că nici unul dintre ei nu s-a mai putut ocupa de interesanta descoperire de lângă Carachioi.

Citva timp, în bibliotecă domni tăcere. Geologul Pravăț privea îngîndurat pe fereastră, pe unde începeau să răzbată primele umbre ale serii. Mircea Vornicu, după o pauză destul de îndelungată, începuse să-și pipăie iar cravata, iar colegul său Radu Balaban continua să fixeze filele pe care profesorul Murgu le ținea în mîna cu degete lungi și subțiri.

Într-un tîrziu, profesorul depuse copia scrisorii în mapa de piele și zise:

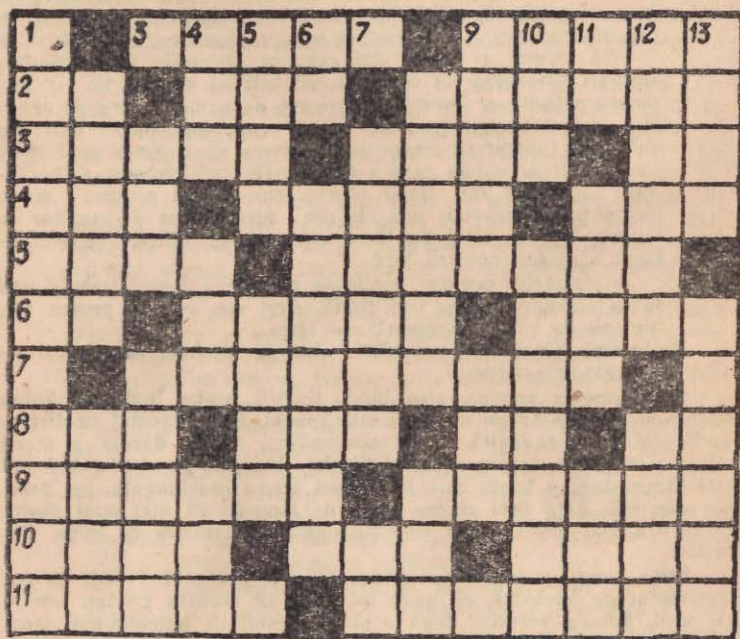
— Să trecem acum la scopul întrunirii noastre.

(Continuare în numărul viitor)

RADIOFONIE

ORIZONTAL :

1) Accesoriu al unui aparat de radio simplu — Sistem de transmitere a comunicațiilor prin unde electromagnetice; 2) Simbolul emanației — Marcă românească de aparat de radio — Filamentul lămpii de radio care emite electroni (pl.); 3) Tuburi electronice — Leliță — Prefixul Belgiei pe unde scurte; 4) Eu la romani — O învîrtitură de sîrmă pe carcasa transformatorului — Cuvînt din rețrenul cîntecelor noastre populare; 5) A sta în reverie — Altă marcă de radio românească; 6) Pană — La 16 martie a.c. s-au împlinit 100 de ani de la nașterea acestui mare savant rus, inventatorul radio-

foniei — Pistică; 7) Modificarea amplitudinii, frecvenței sau fazei unei oscilații armonice (pl.); 8) Echipă de fotbal orădeană — Nume orientat — De la (în l. rusă) — Munte! 9) Mișcată din loc — Slăbiciune; 10) Sunete muzicale — Republica Populară Romînă — Plantă numită și „floarea văduvilor”; 11) Izolează și jirele electrice ale transformatorului — Executarea unor cîntece în fața unui auditoriu.

VERTICAL

1) Tehnica transmisiunii la distanță a imaginilor unor obiecte în mișcare prin procedee radioelectrice; 2) „Ochiul...”, se folosește la aparatele de recepție radiofonică — Metal; 3) Bătrîn — A potrivi la locul lor piesele unui radio; 4) Șah al Persiei sau Stîncă rîpoasă la celți — Prefix sau numele roman al râului Caras — Rîu în U.R.S.S.; 5) Urcuș — Cîndva (poetic); 6) 110 la romani — Marcă... populară de aparat de radio fabricat în R.P.R.; 7) Antenă electromagnetică la un aparat de emisiune sau de recepție (pl.) — Salutare; 8) Vreunul — Ura! s-a întors! sau arhipelag în Polinezia; 9) Sistem radiotehnic cu multiple întrebuințări folosit în special în navigație — La radio îl schimbăm cu un buton; 10) Fir — Produceri de radiații care se pot propaga în mediul înconjurător; 11) Notă muzicală — Ivii — Care nu mai... cîntă; 12) Fir care nu... curentează — Pui de oaie; 13) Sport național — Fac parte din circuitul de intrare și captează undele herțiene din spațiu (pl.).

*Alo...
nu uita
biletul
la*

LOTO CENTRAL

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa Scintei „I. V. Stalin”
sub com. nr. 91194

Președ. Doicelescu
Sebeș

Abonamentele la revista „Știință și Tehnică” și la colecția de „Povestiri științifico-fantastice” se primesc pînă cel mai tîrziu în ziua de 23 a lunii, cu deservirea în a doua lună următoare.

Abonamentele se primesc de către difuzorii de presă din întreprinderi, instituții și de la sate, secțiile de difuzare a presei, precum și de către factorii și oficiile poștale.

APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ - PREȚUL 1 LEU